

Ганна Мартинова

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0002-8033-075X; e-mail: ganmart@meta.ua

Тетяна Щербина

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0003-0008-5983; e-mail: tanya_bevz@i.ua

Діалектний текст як джерело регіональних словників

Реферат: У статті актуалізоване одне з невідкладних завдань слов'янської лінгвістики початку XXI ст. – лексикографічне опрацювання діалектної мови. Представлено доробок українського діалектного словникарства за перші десятиліття XXI ст., акцентовано увагу на важливості діалектного тексту як джерела для укладання регіонального словника. Указано на переваги такого підґрунтя, специфіку представлення народної лексики, її паспортизації за говірками та ареалами поширення в досліджуваному континуумі. Запропонований підхід уможливує докладний опис реалій, вирізнення їхніх особливостей, репрезентованих у диференціації назв, засвідчує в реєстрових словах специфіку наголошування, регулярні та спорадичні зміни голосних і приголосних звуків. У спонтанних текстах мовці більш повно й об'єктивно розкривають семантику лексем, доповнючи їхнє тлумачення новими значеннями в мікротекстах, що перетворює словник в гіпертекст, веде читача від одного реєстрового слова до іншого, містить етнокультурну інформацію, виявляючи своєрідне бачення реалій діалектоносієм.

Ключові слова: діалектне словникарство, регіональний словник, реєстрове слово, регіоналізм, локалізм, діалектний текст.

Abstract: A dialect text as a source for regional dictionaries. The article states that in early 21st century, Slavic linguistics lexicographic arrangement of the dialect appeared to preserve the original lexical stock shaped through a national outlook and mentality, as well as cultural values of the creative Ukrainian nation. The article is aimed to represent the dialect stock of the Ukrainian lexicography in the early 21st century, as well as to stress the importance of a dialect text as a source for arranging a regional dictionary. That has accentuated the dialect text proper as a source for arranging a regional dictionary that includes specially represented patois lexical units, their registration according to the dialects and their expansion in the area under consideration. The approach enables a detailed description of the status quo, its peculiar features represented in the differentiated names, as well as peculiar stressed forms, regular and sporadic shifts in vowels and consonants in the registered lexical units. In spontaneous speech, lexical meanings are more complete and more objectively revealed, being largely enforced by new meanings in microtexts. The authors have proved that arranging dictionaries by meaningful texts complete reveals the registered units, as well as regional and local ones in spontaneous speech in various word-building, phonetic and grammatical variants in the dialect aspect. Broad comments provided for the entries are taken from dialect texts and ensure progress to a next narrative fragment promoting a way to learning other linguistic units characteristic of dialects. The dictionary grows into a hypertext, leading the reader from one registered unit to another, providing ethnic linguistic information while revealing a specific status quo interpreted by dialect speakers.

Keywords: dialect lexicography, regional dictionary, registered unit, regional peculiarity, local feature, dialect text.

Розвиток слов'янської діалектології кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. позначений посиленою увагою вчених до фіксації діалектного мовлення на електронні носії, видання його графічних аналогів – діалектних текстів, а також атласів і словників різного типу, що забезпечує збереження для нащадків автентичної народної мовотворчості. Особливої актуальності в епоху стрімкості економічного й культурного розвитку країн, суспільних і екологічних катастроф, масових і перманентних переселень вихідців із різних регіонів, активної урбанізації та як наслідок руйнування села, що тривалий час було охоронцем народної мови і надбань матеріальної та духовної культури, набуває лексикографічне опрацювання говіркового мовлення, його збереження та удоступнення для широкого кола дослідників. З огляду на це метою статті є представлення доробку українського діалектного словникарства за перші десятиліття ХХІ ст., акцентування уваги на важливості діалектного тексту як джерельного підґрунтя для укладання регіонального словника.

Активізація українського діалектного словникарства в перше десятиліття ХХІ ст. спричинила видання 30 словників, що різною мірою представляють лексичні системи наріч української мови (Бондар 2012, 172–174). За останні вісім років підготовлено й опубліковано ще 14 словників: *Словник оцінних номенів в українських діалектах* В. Леснової (2013); *Фразеологічний словник східнословобжанських і степових говірок Донбасу* (Ужченко, Ужченко 2013); *Словник гуцульських говірок Річки та Яворова* (Астаф'єва, Воронич 2014), друге видання *Словника західнополіських говірок* Г.Л. Аркушина (2016); *Матеріали до словника говірок Закарпатської обл.* М.А. Грицака, підготовлені до друку колективом відділу діалектології Інституту української мови НАНУ (Грицак 2017); *Фразеологізми та паремії Чернівецьчини: матеріали до словника фразеологізмів та паремій Чернівецьчини*, укладені Г. Кузь, Н. Руснак, М. Скаб, Л. Томусяк (Матеріали 2017), *Словник українських говірок Бузько-Ігульського межиріччя* за загальною редакцією Л.С. Спанатій, де репрезентовано близько 20 000 діалектизмів степових говірок Миколаївської обл. (Словник 2018); перша частина *Словника говірки села Тюдів Косівського р-ну* Марії Голянич (2018); *Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок* Н.Д. Коваленко (2019); *Говорити як медок варити: словник фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій* Зоряни Мацюк (2020), *Словник середньонаддніпрянських говірок* Ганни Мартинової і Тетяни Щербини (2020), друге видання зі змінами й доповненнями *Словника українських східнословобжанських говірок* за загальною редакцією К.Д. Глуховцевої, В.В. Леснової (СУСГ2 2021), *Матеріали до словника подільських говірок*, упорядковані І.В. Гороф'янюк (МСПГ 2021).

Більшість названих діалектних словників диференційного типу, джерельним підґрунтям яких є живомовні фіксації так званих діалектизмів, тобто слів, що відсутні в літературній мові як нормативні чи відомі в говірках із іншою семантикою, а також тих, що мають відмінне від літературної мови фонетичне або граматичне оформлення. Щоправда, дослідники нерідко порушують цей принцип, прагнучи повніше представити лексикон говірки та відображаючи в реєстрі словників мовні одиниці, що позначають специфіку регіональної матеріальної та духовної культури. Здебільшого реєстрові слова ілюструють

короткими реченнями, словосполученнями, проте нерідко й такі коментарі взагалі відсутні: **ка́гла**, -и отвір, через який дим із печі виходив у сіни; **кагла уб'є (кого)** – учадить (хто): *Йї убїла ка́гла* (Сн); **кагленка**, -і // **кагліник**, -а ганчір'я, яким затикали каглу (ГГ, 88); **гонобіти**, бло, -биш. 1. Вибиратися зі скрутного становища чесною працею, своїм розумом. (*у'с'у жиз'н' гонóби'ли і н'і'чого ў нас не'ма*) *Оріх*. 2. Хитрувати, вигадувати щось на свою користь. (*с'кіл'ки не' гонóби / а пла'тит' т'реба*) *Оріх*. 3. Наживати добро нечесними шляхами. (*го'нобиў'поки і йо'го за шта'ни ўз'али*) *Оріх*.; **Горбунок**, -нка, -нком. Горбата людина. *КрЛ*. (СУСГ1, 55-56); **заріканє** (зар'ікан'є), а, с. Зарікання; **зарінок** (зар'інок), -нка, ч., Пологий берег річки, вкритий рінню. *На зар'інку мно́го р'іни*; **заскалений¹**, а, е. Із занозою. *Заскале́на рука*. (СЗГСк, 109); **вчим** (вчим) -а, ч. Вітчим М-23, П-50; **вшійно** (вшійно) *присл.* Обов'язково; терміново. *Дес' тиб'і вже с'од'н'а вшійно в тої л'іс пёртис'а 3-2* (СЗГ, 79); **гончарка** (гончарка) и, ж., фаун. Самка гончого собаки. Д-7, 3-39 (СЗГ, 98) та ін. Донедавна така репрезентація реєстрових слів була виправдана, адже не було необхідних технічних можливостей, а звідси й належного текстового підґрунтя.

У другому десятилітті ХХІ ст. унаслідок активного розвитку діалектної текстострографії упорядники регіональних словників звернули увагу на діалектні тексти як можливе джерело їх укладання. У доповіді на Міжнародній науковій конференції (осінь 2012 року), присвяченій визначному лексикологові й лексикографу Леонідові Сидоровичу Паламарчукові, було представлено концепцію укладання словника середньонаддніпряньських говірок та означено специфіку цієї праці: укладання реєстру за збірниками діалектних текстів (Мартінова 2012, 179–180). Перевагою такого джерельного підґрунтя вважаємо можливість виявлення регіоналізмів і локалізмів у спонтанному мовленні в різних словотвірних, фонетичних і граматичних варіантах, об'єктивне розкриття їхньої семантики через ілюстрування мікротекстами, вивчення регіональної специфіки мовлення та виявлення тих особливостей лексичної системи говірки, які не можна з'ясувати шляхом опитування чи спонтанної фіксації матеріалу внаслідок спостереження. У польській діалектній лексикографії такий підхід широко представлений, зокрема праці Йозефа Конся *Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej* (Kaś 2015–2019). Саме він, на думку Н.В. Хобзей, уможливує представлення «світів» діалектоносіїв, бо, хоч і частково, але показує «те, що залишається поза викладеними значеннями та «скупими» цитатами, які традиційно наводять діалектні словники. У *Гуцульських світах*, як і в *Лексиконі Львівському*, подано не тільки цитати-речення, а й міні-тексти, які дають змогу побачити інший аспект, ширший контекст «гуцульського слова» (ГС, 8–9). Г.Л. Аркушин у передмові до другого видання *Словника західнополіських говірок* зауважує, що для доповнення реєстру цієї праці декілька тисяч лексем дібрано зі збірників текстів *Голоси з Волинського Полісся*, *Голоси з Берестейщини* та *Голоси з Підляшшя*. Також учений слушно зазначає: «Оскільки більшість доповнень взято зі зв'язного мовлення діалектоносіїв, то й більш повно розкрито семантику багатьох лексем, тлумачення доповнено виявленими новими значеннями» (Аркушин 2016, VII).

Укладання реєстру *Словника середньонаддніпряньських говірок* за питальником та зв'язними текстами, що є графічним відображенням фонозаписів із електронної

фонотеки середньонадніпрянських говірок (ГЧ, ГПК, ГЗП), уможливило виявлення лексем, поширених у всіх чи більшості говірок репрезентованого ареалу. На це вказує паспортизація за діалектними зонами обстежуваного континууму: **запорожці** запо'рожц'і, -ів, мн., обряд., 'незапрошені на весілля гості, що прийшли подивитись на молодих і стоять за ворітьми': *шшшшку ... ж 'д'іл'ат' / т'реба ж шоб у'с'ім свай'бовим хва'тил'о / хоч по ку'сочку / хто на с'вайб'і // а то'д'і ше ж // і запо'рожц'ам / шоб ост'ал'ос' / і запо'рожц'ам / а о'це з'вал'ас'а запо'рожц'ів 'повна 'хата // л'у'дей / і ц'і ж н'рос'ат' / н'іс'н'у с'н'і'вайут' / шо ж 'дайте ж і запо'рожц'ам по ку'сочку то'же* (Бгдх) ЦЛСГ (умовні позначення типів говірок і говірок див. за: Мартинова, Щербина, 2020); **заслонка** заслонка, -и, -и, ж., побут., 1. 'металевий лист із ручкою, яким закривають отвір печі в сільській хаті': *заслонкойу закри'вайут' н'іч* (Пш) ЦЛСГ; **заслінка** засл'інка, 'тс': і *засл'інка до 'печ'і т'реба / а'йакжи...* (Врб) ЦПСГ; засл'інка, 'тс': *засл'інка 'дуже зас'мали'на* (Тш) ПдСГ; 2. **заслонка**, -и, -и, ж., мн., 'металевий лист, яким закривають отвір у водяному млині': *заслонка пири'пи'нала 'воду / шоб 'менше ли'лас'а на мли'нове 'колісо* (КК) ЗСГ або ж на поширення в усьому ареалі: **зашчіпка** зашч'іпка, -и, -и, ж., буд., 'пристрій для замикання дверей': *д'вер'і прит'а'гни / шоб зас'кочило на 'зашч'іпку* (Вйз) ЦПСГ; СГ¹ та ін.

Розлогі коментарі, що є в діалектних текстах, удокладнюють семантику регіоналізмів, і кожне реєстрове слово спонукає звертатися до наступного фрагмента оповіді, щоб подати докладну інформацію про згадану в ньому реалію. Наприклад, у словниковій статті лексему **затірка** зат'ірка, -и, тільки одн., ж., кул., 2. 'картопляний суп із додаванням затертих на воді та солі борошняних кульок, заправлений товченим салом із цибулею' ілюструємо таким реченням зі збірника діалектних текстів *Говірки Черкащини: і то'д'і ж т'реба бу'ло 'саму 'перву робит' 'зат'ірку / о'це це 'зат'ірка во'на й ти'пер назив'айиц':а 'зат'ірка / і о'це заси'пайиц':а му'ка у 'миску / там чи в 'миску 'ранше ни мис'ки бу'ли / а дири'віан'і та'к'і ко'рничка / йак та'га'ночки мален'к'і / і то'д'і поли'вайиц':а водо'йу / сол'ки у ту му'ку / а карто'шичка й водо'чка ки'пит' / і о'це ж ти й'йі так треш і треш ота'ко му'ку ту / а во'но ота'к'і ко'мочки зби'вайиц':а ц'а му'ка і зби'вайиц':а / і вже во'но йак му'ки ни с'тане / і то'д'і вже тов'чеч':а 'ковганка і 'повну 'ковганку тов'чеш 'сала з ци'бул'ойу / на'готовл'айиш / і то'д'і ж ки'дайиш це ж / то'д'і в чаву'нах ва'рили / чаву'ни каза'ни / казан'ки / і вки'дайиш о'ц'у ж 'зат'ірку / і то'д'і вже ки'дайиш о'те 'сало / шо натов'кла / і т'іки во'но о'це зак'іпа / заки'п'іло во'но / і ти бе'реш ополоник / йак то'д'і ка'зали / ти'пер че'р'пак / а то'д'і ополоник / і наси'пайиш у 'миску і й'йіши / і 'зат'ірку й'йіши* (Ір) ЦЛСГ; у якому потребують пояснення та винесення в окрему словникову статтю слова *ковганка, чавун, казан, казанок, ополоник*. Міні-текст для з'ясування семантики лексеми **ковганка** ковганка, -и, -и, ж., побут., заст., 1. 'дерев'яна видовбана посудина з ручкою для затовкування сала з цибулею, часником тощо' також знаходимо в збірнику: *ну ковганка / мал'есин'ка та'ка з'робл'ина 'ручечка / і у й'йі та'ка сал'а'товочка / і 'ранши ж зас'мажувал'и борщ стар'ім 'сал'ом /*

¹ Умовне позначення СГ вказує на поширення лексеми в усіх середньонадніпрянських говірках.

дак о'то т'рошички в'киниш да ци'бул'ки і по'товк / і у борщ / і в'ін па'хуицый (Хц) ЛПСГ. Від цього прикладу можна перейти до пояснення слова сал'а'товочка, що також є специфічним регіоналізмом. Таким чином, укладання словника, створюваного за зв'язними текстами, уможлиблює не тільки повноцінне ілюстрування реєстрового слова, але й сприяє виявленню регіоналізмів і локалізмів у спонтанному мовленні в різних словотвірних, фонетичних і граматичних варіантах, об'єктивне розкриття їхньої семантики через ілюстрування мікротекстами, а також вказує шлях до пізнання інших мовних одиниць, притаманних для носіїв говірки. Н. Хобзей зазначає, що «діалектний словник, де ілюстраціями слугують спеціально дібрані тексти, має змогу перетворитися в гіпер-текст, який від одного реєстрового слова «веде» читача до іншого» (Хобзей 2015, 433).

У спонтанних текстах мовці більш повно розкривають семантику лексем, що дає змогу доповнити їхнє тлумачення новими значеннями. Так, відповідаючи на запитання «Як називали дерев'яну помийницю, низьку широку діжку з двома вухами, у яку зливали помий та з якої давали пійло худобі?», діалектоносії правобережних середньонадніпрянських говірок відповідали здебільшого однозначно: найчастіше шап'лик, зрідка ла'ханка, 'поставец', по'мийниця, не деталізуючи семантики (Мартінова 2000, к. 105). У записаних текстах із цих же говірок удокладнено значення лексеми шап'лик, що позначала не тільки помийницю, а й будь-яку низьку широку діжку різного розміру, призначену для господарських потреб – сікти капусту, купати дітей, замочувати прання тощо. Усе це представлено в словниковій статті: **шап'лик** шап'л'ик, -а, -и, ч., побут., заст., 1. 'широка низька діжка з двома вухами для помий і замішування худобі': у 'хат'і був шап'лик / а ос'іс'о / тут жи по'мийі 'бовтайуц':а / 'с'ічка м'і'шайиц':а / 'париц':а / о'це ско'тин'і м'і'шат' / і на'реш тут на тир'тушку і с'вин'ам / і все (Кд) ЦПСГ; 2. 'широка низька діжка для купання чи замочування прання': і 'пот'ім с'тавили у шап'лик / йак зр'ізана 'д'іжка / т'іки з та'кими 'ручками / і у 'тому ше й ко'ров'і за'м'ішували там 'с'ічку / с'тавили у цей шап'лик / з дном у'же / ни прот'і'кайуций / с'тавили це ж'лукто у цей шап'лик (Бз) ЦПСГ; 'матир'і 'каже / 'пар'те 'воду / зр'ійте 'воду / да'вайте шап'л'ик / са'жайте в 'воду / у 'тепл'у (Хд) ЦПСГ; 3. 'невисока широка дерев'яна посудина, що має вигляд зрізаної бочки для носіння рідини, заквашування овочів тощо': шап'л'ик / це та'ке 'тоже ші'рока 'д'іжка / т'іки 'дуже ші'рока / о'то в йо'му кавун'ів на'к'васимо / в'ін здо'ровий та'кий шап'л'ик (Лц) ЛПСГ; шап'лик був / шап'лик 'тожеи бу'ло йак ба'гато ка'пусти / то с'і'чут' у шап'л'иц'і / а'бо і шат'куйут' над шап'лик / бо в 'ноч'вах во'но 'к'існо / ... а шап'л'ик у'же ж'йе й 'мениший / і 'йе в об'йом'і йак ота'ково / ви'ликий / й о'так 'в:ишки це шап'лик / биз 'ручок / биз н'і'чого (Врм) ЦПСГ. Відзначимо, що в окремих лівобережних, зрідка правобережних середньонадніпрянських говірках мовці диференціюють назви шап'лик і ла'ханка за призначенням: дири'в'йан'і та'к'і бу'л'и / шап'л'ик / сороч'ки мо'чит' / а дл'а по'мий л'а'ханка бу'л'а / дири'в'йана круг'лен'ка / а то'д'і 'уш'і в 'нейі отут ск'райу / шоб брац':а / ла'ханка / тл'пер жи бач'ки ку'пуйут' / а то'д'і ла'ханка дири'в'йана (Бй) ЛПСГ; ла'ханка сто'йит' у 'хат'і у нас / дири'в'йана / то дл'а све'ней / а то'д'і у шап'л'иц'і 'моч'им сороч'ки / 'р'адна / все (Брзк) ЦПСГ.

Фіксація лексеми в діалектному тексті дає змогу докладно описати саму реалію, вирізнити її особливості, зокрема це стосується давніх назв, пов'язаних із побутом діалектоносіїв, які, оприявнюючи лексему з пасивного словникового запасу, намагаються подати якомога докладнішу характеристику самого предмета: **бодня** ¹бод'н'а, -і, -і, ж., побут., 1. 'невелика видовбана діжка з накривкою для сала': ²д'л'а ³сала / ⁴то ⁵бод'н'а ⁶нази⁷валас' / ⁸робили ⁹та¹⁰ку ¹¹д'іже¹²чку / ¹³віт'ісували / ¹⁴по¹⁵біли ¹⁶робили з ¹⁷дери¹⁸ва / ¹⁹із ²⁰сосни ²¹ни ²²так / ²³бо ²⁴сосно²⁵ва ²⁶во²⁷на ²⁸ни ²⁹та³⁰ка / ³¹а ³²дуб / ³³дуб ³⁴саме ³⁵луче / ³⁶з³⁷руша / ³⁸з ³⁹зруш ⁴⁰і / ⁴¹дере⁴²во / ⁴³тоже ⁴⁴віт'ісували / ⁴⁵та⁴⁶ка ⁴⁷д'іже⁴⁸чка ⁴⁹не⁵⁰ве⁵¹личка / ⁵²на ⁵³т⁵⁴ройе ⁵⁵в'іде⁵⁶р ⁵⁷ни ⁵⁸бі⁵⁹лша / ⁶⁰і ⁶¹та⁶²ка ⁶³к⁶⁴ришка ⁶⁵з⁶⁶робл'на ⁶⁷тоже ⁶⁸ж ⁶⁹із ⁷⁰ц'ого ⁷¹дери⁷²ва / ⁷³і ⁷⁴засо⁷⁵вайе⁷⁶ц': ⁷⁷а ⁷⁸та⁷⁹ко⁸⁰ю ⁸¹ж ⁸²ло⁸³мачко⁸⁴ю / ⁸⁵на⁸⁶че ⁸⁷дош⁸⁸че⁸⁹чко⁹⁰ю / ⁹¹і ⁹²во⁹³но ⁹⁴ту⁹⁵ди ⁹⁶н'і ⁹⁷ми⁹⁸ша ⁹⁹ни ¹⁰⁰зал'ізе / ¹⁰¹н'і¹⁰²чого / ¹⁰³це ¹⁰⁴по¹⁰⁵ки ¹⁰⁶во¹⁰⁷но ¹⁰⁸про¹⁰⁹гри¹¹⁰зе / ¹¹¹то ¹¹²й'її ¹¹³в'ілов¹¹⁴'ат' ¹¹⁵ко¹¹⁶ти / ¹¹⁷сало ¹¹⁸бу¹¹⁹ло ¹²⁰в ¹²¹та¹²²ких / ¹²³п'ра¹²⁴вда / ¹²⁵ка¹²⁶зали ¹²⁷бод'н'а (Іс) ЦПСГ; ¹²⁸бодн'а ¹²⁹на ¹³⁰сал'о / ¹³¹ди¹³²рив'їана ¹³³та¹³⁴ка / ¹³⁵чи ¹³⁶то ¹³⁷й'а¹³⁸шчик / ¹³⁹чи ¹⁴⁰шо / ¹⁴¹ра¹⁴²ни¹⁴³е ¹⁴⁴ро¹⁴⁵бил'и ¹⁴⁶спе¹⁴⁷ц'ї¹⁴⁸ално ¹⁴⁹шоб ¹⁵⁰та¹⁵¹ко¹⁵²ю ¹⁵³сал'анко¹⁵⁴ю ¹⁵⁵д'іл'о / ¹⁵⁶шоб ¹⁵⁷ту¹⁵⁸ди ¹⁵⁹з¹⁶⁰арно ¹⁶¹й'ого ¹⁶²бу¹⁶³л'о / ¹⁶⁴а ¹⁶⁵ти¹⁶⁶пер ¹⁶⁷ни¹⁶⁸ма / ¹⁶⁹во¹⁷⁰ни ¹⁷¹пови¹⁷²водил'ис' / ¹⁷³а ¹⁷⁴ра¹⁷⁵ни¹⁷⁶е ¹⁷⁷бу¹⁷⁸л'а ¹⁷⁹бод'н'а ¹⁸⁰в ¹⁸¹нас / ¹⁸²та¹⁸³ка ¹⁸⁴на¹⁸⁵че / ¹⁸⁶в¹⁸⁷род'і ¹⁸⁸й'ак ¹⁸⁹видов¹⁹⁰бана / ¹⁹¹та¹⁹²ка ¹⁹³к¹⁹⁴руг¹⁹⁵а / ¹⁹⁶по¹⁹⁷м'у / ¹⁹⁸і ¹⁹⁹ота²⁰⁰ка ²⁰¹в'б'іл'ши²⁰²ки / ²⁰³ви²⁰⁴дно ²⁰⁵видов²⁰⁶бана ²⁰⁷ци²⁰⁸м / ²⁰⁹зу²¹⁰бил'ом ²¹¹чи ²¹²ци²¹³м / ²¹⁴дол'отом / ²¹⁵ота²¹⁶ка ²¹⁷бу²¹⁸л'а ²¹⁹в'б'іл'ши²²⁰ки / ²²¹пов²²²на / ²²³і ²²⁴то²²⁵д'і ²²⁶ро²²⁷би²²⁸ц': ²²⁹а ²³⁰та²³¹ка / ²³²з ²³³у²³⁴шка²³⁵ми ²³⁶во²³⁷на / ²³⁸і ²³⁹с'у²⁴⁰ди ²⁴¹та²⁴²ка ²⁴³пе²⁴⁴р'іл'ожу²⁴⁵и²⁴⁶ц': ²⁴⁷а / ²⁴⁸і ²⁴⁹да²⁵⁰же ²⁵¹на ²⁵²за²⁵³мо²⁵⁴чок / ²⁵⁵ота²⁵⁶к'і ²⁵⁷бод'н'і ²⁵⁸бу²⁵⁹л'и ²⁶⁰ра²⁶¹ни²⁶²е / ²⁶³л'у²⁶⁴ди ²⁶⁵ро²⁶⁶бил'и (БП) ЦПСГ; ²⁶⁷бодн'а / ²⁶⁸з'вал'и ²⁶⁹бодн'о²⁷⁰ю / ²⁷¹по ²⁷²н'їй ²⁷³ро²⁷⁴бил'и ²⁷⁵та²⁷⁶к'і ²⁷⁷бу²⁷⁸л'и / ²⁷⁹й'ак ²⁸⁰ди²⁸¹рив'ина ²⁸²в ²⁸³л'іс'і ²⁸⁴та²⁸⁵ка ²⁸⁶об²⁸⁷р'іж²⁸⁸ут' ²⁸⁹та ²⁹⁰видов²⁹¹бай²⁹²ут' ²⁹³й'її / ²⁹⁴а ²⁹⁵х²⁹⁶то ²⁹⁷з²⁹⁸роб²⁹⁹ив ³⁰⁰іж ³⁰¹чо³⁰²гос' / ³⁰³із ³⁰⁴дош³⁰⁵чи³⁰⁶чок / ³⁰⁷з ³⁰⁸к³⁰⁹л'еп³¹⁰ки ³¹¹ро³¹²бил'и ³¹³бодн'у ³¹⁴та ³¹⁵з'валас'а ³¹⁶бод³¹⁷нийу ³¹⁸во³¹⁹на (Стсл) ЦПСГ; СГ.

У діалектних текстах виявлено й чимало регіоналізмів, засвідчених тільки в одній чи двох групах досліджуваних говірок, на що вказує покликання, зокрема в південних та зрідка в лівобережних північних середньоадніпрянських говірках функціонує лексема **бравий**, що має кілька значень: бравий, -ого, -а, -е, -і, 1. 'якісний, міцний': ¹му²з'ке / ³с'вита / ⁴чи⁵мерка / ⁶це ⁷му⁸з'ке / ⁹а¹⁰ли ¹¹ж ¹²із ¹³су¹⁴к'на ¹⁵ши¹⁶лос'а ¹⁷із ¹⁸бра¹⁹вого (Пгр) ПдСГ; 2. 'гарний, дорідний (про рослину)': ²⁰та²¹кий ²²бра²³вий ²⁴й'ач²⁵м ²⁶ін' / ²⁷по²⁸ле ²⁹аж ³⁰ви³¹бл'иску³²є (Птрп) ЛПСГ; 3. 'здоровий, сильний (про людину)': ³³та ³⁴в'ін ³⁵хоч ³⁶і ³⁷в ³⁸го³⁹дах / ⁴⁰а⁴¹ли ⁴²ж ⁴³ше ⁴⁴та⁴⁵кий / ⁴⁶бра⁴⁷вий ⁴⁸д'і⁴⁹док / ⁵⁰ше ⁵¹при ⁵²здо⁵³ров'їй (Жр) ПдСГ; ⁵⁴а ⁵⁵ту⁵⁶тички ⁵⁷цей / ⁵⁸ну / ⁵⁹ма⁶⁰бут' / ⁶¹ви ⁶²зна⁶³й⁶⁴те / ⁶⁵ну / ⁶⁶це ⁶⁷Й'арина ⁶⁸хата / ⁶⁹а ⁷⁰тут ⁷¹бу⁷²л'а ⁷³д⁷⁴руга ⁷⁵По⁷⁶д'ів'ка ⁷⁷хата / ⁷⁸і ⁷⁹тут ⁸⁰ба⁸¹би ⁸²вже ⁸³ни ⁸⁴бу⁸⁵л'о / ⁸⁶а ⁸⁷там ⁸⁸бу⁸⁹в ⁹⁰си⁹¹н / ⁹²Ми⁹³кол'а / ⁹⁴бра⁹⁵вий / ⁹⁶здо⁹⁷ров'їй ⁹⁸та⁹⁹кий (Блк) ПдСГ; 4. 'красивий': ¹⁰⁰т'і¹⁰¹ки ¹⁰²з'бор¹⁰³ник / ¹⁰⁴но¹⁰⁵сил'и ¹⁰⁶з'бор¹⁰⁷ник / ¹⁰⁸во¹⁰⁹на ¹¹⁰й'ак ¹¹¹у¹¹²же ¹¹³ж'ін¹¹⁴ка / ¹¹⁵то ¹¹⁶ни ¹¹⁷по¹¹⁸ки¹¹⁹не ¹²⁰ж / ¹²¹шоб ¹²²ко¹²³са ¹²⁴вис'їла / ¹²⁵во¹²⁶на ¹²⁷ко¹²⁸су ¹²⁹зак¹³⁰ру¹³¹тила / ¹³²а ¹³³то¹³⁴д'і ¹³⁵ота¹³⁶ко ¹³⁷та¹³⁸ка ¹³⁹ша¹⁴⁰пка ¹⁴¹на ¹⁴²н'їй / ¹⁴³о¹⁴⁴боро¹⁴⁵чка ¹⁴⁶та¹⁴⁷ка / ¹⁴⁸к'в'і¹⁴⁹точка ¹⁵⁰чи¹⁵¹рво¹⁵²нен'ка ¹⁵³з'робл'ина / ¹⁵⁴бра¹⁵⁵вий ¹⁵⁶бу¹⁵⁷в (Пгр) ПдСГ. У лівобережних північних та східних середньоадніпрянських говірках засвідчено вживання лексеми **ловкий** ¹л'овкий, -а, -е, -і з кількома значеннями: 1. 'гарний (про вроду)': ²і ³ни⁴ка ⁵л'ов⁶ка / ⁷о⁸це ⁹та¹⁰ка / ¹¹чи¹²сто ¹³ти ¹⁴та¹⁵ка / ¹⁶і ¹⁷ни¹⁸ка ¹⁹л'ов²⁰ка ²¹й ²²ти ²³л'ов²⁴ка / ²⁵і ²⁶ви²⁷дно ²⁸й ²⁹ха³⁰ра³¹ктир ³²л'ов³³кий (О) ЛПСГ; ³⁴л'ов³⁵кий, -а, -е, -і, 2. 'добротний, якісний (про предмет)': ³⁶ну ³⁷за³⁸раз ³⁹в'ін ⁴⁰ми⁴¹не ⁴²по⁴³в'ів ⁴⁴до ⁴⁵мо⁴⁶їей ⁴⁷ма⁴⁸те⁴⁹р'і / ⁵⁰там ⁵¹бу⁵²л'и ⁵³но⁵⁴чи / ⁵⁵де⁵⁶рив'їан'і ⁵⁷л'ов⁵⁸к'і ⁵⁹но⁶⁰чи (Ул) ЛПСГ; ⁶¹ли⁶²ст⁶³оч'ки ⁶⁴л'ов⁶⁵к'і ⁶⁶чи⁶⁷стен'к'і ⁶⁸і ⁶⁹од ⁷⁰ка⁷¹ча⁷²на ⁷³од⁷⁴р'ізу⁷⁵вал'и ⁷⁶у ⁷⁷но⁷⁸ч'ви (Трб) ССГ; 3. 'вдалиї, смачний': ⁷⁹і ⁸⁰ма⁸¹ма ⁸²ни⁸³кл'а ⁸⁴до⁸⁵во⁸⁶го ⁸⁷хл'іб ⁸⁸у ⁸⁹д'і⁹⁰ж'і / ⁹¹о⁹²то ⁹³так ⁹⁴ни⁹⁵кл'и ⁹⁶хл'іб / ⁹⁷хл'іб ⁹⁸л'ов⁹⁹кий (Трб) ССГ.

У діалектних текстах виявлено й чимало локалізмів, засвідчених тільки в одній говірці, на що вказує ремарка «рідк.», зокрема лексема **вовсяк** вов'с'ак, -у, тільки одн., ч., заст., рідк., 'перемелене на жорнах зерно злакових': *хл'іб з'лавне йе / на шо ж нам тод'і вов'с'ак на |жорна / іск'рутиши / та спи'чеш та й'іси / а доп'іру |каже"м / йак му'ка попа'дец':а ни |дуже б'іла / ой шо то ц'а му'ка / а тод'і ми |рад'і / на |жорнах кру'тил'и* (Мир) ППСГ; **віхрянний** в'іхр'аний, -а, -е, -і, рідк., 'той, хто не дотримується загальноприйнятої моралі': *у нас о'це так йак йа'кий в'іхр'аний / чи йа'ка / о'то |кажут' поме'л'о* (Тшн) ЛПСГ; **зашкурчицьця** заш'курчиц':а, заш'курчиц':а, док. в., неперех., 'покриється плівкою (про молоко)': *у зл'ечику с'тавл'ат' / заш'курчиц':а і зл'ечик о'то / пий'мо мол'око з зл'ечика* (Крж) ЛПСГ; **к'ілаш** к'ілаш, -а, -і, ч., побут., 'великий плоский череп'яний горщик': – *А великий горщик як звався? – Ви'л'икий / к'ілаш / кала'шем називал'и ви'л'икий / п'л'оский / це п'л'оский ви'л'икий / п'л'оским з'вал'и йо'го / а к'ілаш той |менший* (Стсл) ЦПСГ; **краманада** крама'нада, присл., озн., сп. д., 'нести дитину на плечах': *л'убил'а йак |бат'ко брав ми'не крама'нада / йа бу'ла най'менша / в'ін ми'не |бал'ував* (Пщ) ЦПСГ; **ліпка** л'іпка, -и, -и, ж., буд., рідк., 'хата, стіни якої виливали з глини та соломи': *йак л'іпку л'ілл'и / закл'адал'и сол'ому / по'верх сол'оми закол'оту зал'івал'и густу та'ку із зл'іни та із зим'л'і робил'и і пол'івал'и і топ'тал'и / |л'уди кру'гом ходил'и у тих ко'ритах / і о'це так'і с'т'іни бу'ли / і називал'ас'а це |ліпка* (Бгдх) ЦПСГ; **сукровотень** |сукровоте"н', -я, -і, ч., ткац., заст., рідк., 'покручена, нерівна нитка під час прядіння': *бу'л'о |мати |каже / ни сп'іши і ни роб'и / шоб ни бу'л'о |сукровотн'ів / та'ке / нитка / шоб ішл'а / во'на р'івнен'ка / а шоб ни кру'тил'ас'а / бо бу'вайе так / йа |хуже п'р'ала / |мабут' / знал'а / шо п'іду за в'читил'а* (Кж) ППСГ; **стрибалькуватий** стрибал'куватий, -а, -е, -і, рідк., 'видовжений, тонкий': *капуста |наче зразу й гар'нен'ка зака'залас' / а це йа'кас' поробилас'а стрибал'кувата* (Жр) ПдСГ; **спідневідить** сп'ідни'в'ідит', -у, -ять, док., перех., рідк., 'спровокувати на якісь дії, підштовхнути до негарного вчинку; звабити': *во'на й дир'жалас'а |довго / ни пи'ла / так |вил'удн'іла / шос' там і на го'род'і поча'ла робит' / а в'ін йа'вивс'а і й'і'ї сп'ідни'в'ідив / і знов поча'лос'а те |саме* (Жр) ПдСГ тощо.

Саме фіксація в тексті дає змогу виявити низку найменувань на позначення борошняних виробів, які пекли в голодовку з різних рослин, коренеплодів, висівок та незначної кількості борошна: **белибеник** белибеник, -а, -и, ч., кул., заст., 'млинець із перетертого листя, хрону, інших їстівних компонентів, жменьки борошна, які випікали в голодовку, щоб вижити': *і ни бу'ло н'і'чого пик'ти / о'то на сковоро'д'і белибеник'ів напи'чеш йа'к'іс' там / картопл'і зот'реш / бур'а'ки / |терли / та там жм'ін' з дв'і му'ки* (Л) ППСГ; **щоденики** шчо'деники, -ів, одн. шчо'деник, -а, -и, ч., кул., заст., 'млинець з висівок, перетертого листя, залишків картоплі тощо, які готували під час голодовки': *картопл'а в |йамах го'дами ли'жала спре'сована / од'копували і о'той крох'мал' пиримивали і су'шили і л'і'пили и'чо'деники / це у нас у дво'р'і бу'ла та'ка |йама / і од'бил'и ми / су'с'іди вс'і прийшли п'рос'ат' / хоч т'рошки / у'с'ім пот'рошку й дали / у'с'ім / у'с'ім* (Ш) ЦПСГ; **листяник** |лист'аник, -а, -и, ч., кул., заст., 'млинець із берестяного листя': *спи'че о'ладка / |лист'аника / а тод'і бу'ло ба'гато бирист'к'ів і |т'іл'ки з бирист'к'ів чух'рали*

л¹ист'а / пик¹ли оладки / о¹це на то¹му жи¹ли л¹уди (Фл) ПдСГ; **мантус** ман'тус, -а, -и, ч., кул., заст., 'млинчик із різних їстівних добавок і невеликої кількості борошна': а та¹ки ж да¹дуть їй¹і то¹го б¹орошина / ми пол¹ови з н¹іми¹мо з х¹ати / про¹с'ана / гри¹чана / йа¹ка там йе / у¹же лоб¹ода нар¹осл'а / шоб во¹но т¹рошки л¹іт¹илос'а / та бор¹ошен'ц'а с¹тупа бу¹л'а / натов'чем у с¹туп'і т¹і¹йойі пол¹ови / лу¹пи / і та¹к'і вже ман¹туси пик¹л'и / у¹же ми не¹ гол¹'одн'і (Злн) ПЦСГ; **капустяник** капуст'аник, -а, -и, ч., кул., 'млинець із капусти, що готували в голодні роки': а т¹іки са¹ма ка¹пуста / та ка¹пуста роз¹париц'а / то шоб л¹зараз бив молот¹ком по л¹об'і / то ни ков¹тнув би / а то¹д'і ше од¹не од д¹ругого вид¹и¹райе / бо сил¹'но ж до¹бре / капуст'аники то наз¹ивалис' во¹ни (Дб) ЗСГ; **маторженик** матор'женик, макор'женик, -а, -и, ч., кул., заст., 'корж, спечений з невеликої кількості борошна з додаванням картопляного крохмалю, листя дерев тощо, який вживали в їжу в голодовку': о¹то пол¹ежало / та той / крох¹мал' та¹кий / с¹ушил'и йо¹го / товк¹л'и / і це / пик¹л'и та¹к'і / матор'женики з¹вали / ну во¹но во¹н'уче ж та¹ке / шо йо¹го йі¹сти ни / а йіл'и (Гн) ПдСГ тощо.

Чимало лексем має іншу семантику, ніж у літературній мові, що об'єктивно розкрито через ілюстрування мікротекстами: **цуцик** цуцик, -а, -и, ч., 'частина розпиляного дерева середніх розмірів': по¹йіду в л¹іс / там н¹ісл'а в¹ирубки та¹к'і цу¹цики поост¹авалис'а / розко¹л'у та на п¹івз'іми б¹уде чим то¹пит' (Жр) ПдСГ; **слинить** с¹линит', -ить, неп. ос. п., недок., 'моросить (про невеликий дрібний дощ)': у¹же так над¹оїло / трет'ій ден' с¹линит' і с¹линит' / шос' би й ро¹била на го¹род'і / то ни да¹їе ж (Жр) ПдСГ; **пелюстки** пе¹л'уст'ки, -о, тільки мн., кул., 'м'які головки капусти, що їх заквашують цілими': шатку¹ват' / йак кл¹'асти / і пе¹л'уст'ки ж кл¹'ал'и і напо¹пол'ам (Лц) ЛПСГ; **перекинутись** пе¹ре¹'кинутис', -ецьця, -уцьця, евф., док., неперех., 'померти': о¹це са¹ма в х¹ат'і / пири¹кинул' / н'іх'то й ни зн¹атиме / д'іти да¹леко (Гн) ЛПСГ; **переписувать** пе¹ре¹'писуват', -ю, -ють, недок., перех., ткац., 'чергувати поперечні кольорові смужки на зітканому полотнищі': смужки пе¹ре¹'писували на р¹'аднин'ц'і (Пдст) ЛЦСГ та ін. Лексема **павук** у середньоаддніпрянських говірках має не тільки відому всім семантику – 'членистонога тварина (Araneida) з отруйними залозами, що звичайно живиться дрібними комахами, вловлюючи їх у виткану нею самою павутину': паву¹к'ів ни т¹реба вби¹ват' у х¹ат'і / о¹то в'іником зми¹ти і в¹иниси надв'ір (Жр) ПдСГ, але й двоє переносних значень: риб., 'риболовна снасть із сітки, що мав форму конусоподібного мішка, натягнутого на обруч і прикріпленого до держална': о¹це пир¹е¹х'рес'т'а на чо¹тир'і палиц'і / на пер¹е¹х'рес'т'а / ота¹ко так / і так / і цей паву¹к / із'язаний тим / два¹надц'ат' метр'ів / на вос'ім / два¹надц'ат' д¹уже ви¹ликкий / це вже ди¹тина ни пот'ане (Pr) ПдСГ та обряд., заст., 'виріб із кольорового паперу й соломи, яким прикрашали хату перед Різдвом': йак о¹це ц'іх три с¹волоки / то на си¹редн'ій с¹волок в'ішали паву¹ка на п¹разник / поси¹л'един'і ро¹били та¹ку здо¹рову чорну бо¹магу / це паву¹к сам / а то¹д'і од н'ого на ниточ¹ки ни¹зали соло¹минку і бо¹маги / і к¹расну / і чорну / й жовту / ну вс'аку бо¹магу ни¹зали / і йак цей паву¹к ви¹сит' коло с¹тел'і / а ц'і ніж¹ки так розп¹рид'іл'али / шоб бу¹ло ж во¹но на паву¹ка по¹хоже / шоб во¹но паву¹к був / йак зайш¹ли до ко¹го в х¹ату / ой / там же ж паву¹к у х¹ат'і був / з¹най¹те ж йак гар¹но / бо паву¹к у х¹ат'і (Дб) ЗСГ.

У словнику реєстрове слово представлено в різних словотвірних, фонетичних і граматичних варіантах, що їх виявлено в діалектних текстах. Яскравим прикладом словотвірного варіювання в середньонадніпрянських говірках є репрезентанти сем 'дерев'яний станок для первинної обробки (биття) конопель, льону': **бетеля** бe^тел'а, **битниця** б^титниц'а, **бительня** б^тител'н'а, **бительниця** б^тител'ниц'а; 'запарене гарячою водою борошно, до якого додають дріжджі чи хміль і залишають на кілька годин для бродіння; використовують для виготовлення хліба': **запара** за^пара, **запарка** за^парка, **опара**, о^пара, **опарка**, о^парка – *роби другу за^пару / уп'ят' х^мелим другу за^парку уп'ят' зроби / т^р'ішки сахар'ц'у уп'ят' до^бав / і ту за^парку зав^дай* (Пг) ПдСГ; *йак пич'ти хл'іб / то бул'о м^тати з^вечора г^отовл'ат' о^пару / во^но по^стойт' у т^епл'ому / почи^найе п'ід^ходит'* (Пщ) ЦЛСГ; *хл'іб йак пич'мо вс'ізда оставл'аймо к'істо / тод'і к'істом зав^дав / розв'ів отево шо густе / о^парка / зав^дав к'істом п'ідийшло* (Трб) ССГ тощо.

Різні фонетичні варіанти реєстрових слів засвідчують регулярні та спорадичні зміни голосних і приголосних звуків, зміну наголосу і відображають чи то особливості фонетики середньонадніпрянських говірок, чи вплив на їхню фонетичну систему інших діалектних одиниць: **дівич-вечір** д'івич-веч'ір, -а, -и, ч., обряд., 1. 'обрядова вечірка в нареченої в суботу перед весіллям': *д'івич веч'ір / в суботу був д'івич веч'ір / т^ипер же все в суботу во^но робиц'а / а тод'і ж д'івич веч'ір був / ко^су розл'їтали / гул'али вс'і / й друж'ки / й бу^йари / у^с'а р^одина гул'ала д'івич веч'ір / а по^том у^же в нид'іл'у була с^вайба* (Кнж) ЗСГ; **дівичвичір** д'івичвич'ір, 'тс': *це до^пуст'ім с'одн'і у нас почи^найц'а д'івичвич'ір / молода скл'икає д'івчат / а молодий хлопц'ів / і це йдуть на д'івичвич'ір* (Мк) ППСГ; **дивит-вечір** ди^вит'веч'ір, 'тс': *а тод'і ди^вит'веч'ір / ни д'івич'веч'ір / а по народному ди^вит'веч'ір / у молодой друж'ки йдуть' / а в молодого сваш'ки* (Мх) ПдСГ; **дивитвичір** ди^витвич'ір, 'тс': *ко^лис' було друж'ки / йак о^це ж молода йде зам'іж / са^довл'ат' друж'ок і за стіл / ди^витвич'ір був / йак^а б'еднос'т' була / ди^вит'вич'ір / це хлопц'і і д'івчата г'іл'це вб'ірайуть' / а завтра це вже нид'іл'а с^вайба* (Дрз) ППСГ; **девидвечір** де^видвеч'ір, 'тс': *увече^р'і вже робиц'а де^видвеч'ір / с^тавл'ал'и / ну в нас ^лосни мал'о бул'о ж / г'іл'це роби^л'ос' так / йак счас йолка / ото г'іл'це звал'ос'а / с^тавил'ос' на стол'і о^це г'іл'це / на вес' с'т'іл та^кий / і то вкраш^ли канх'ветами / л'енточ'ками та^кими ж / ну хто шо придумає / ну кра^сиве ж роби^л'и / а обич'но в мол'одой о^цей де^видвеч'ір / во^но бул'о йак де^видвеч'ір / ну йак д'івчачий веч'ір* (Бгдх) ЦЛСГ. Навіть у розповіді одного інформанта фіксуємо кілька варіантів: **дівечий вечір**, **дівувечір**, **дивитвечір** д'івечий'веч'ір, д'івувеч'ір, д'івит'веч'ір, -а, -и, ч., обряд., заст., 'вечір у нареченої напередодні весілля': *це в суботу д'івечий'веч'ір / д'івувеч'ір / так називавс'а / о^це д'івит'веч'ір тоб'і / о^це ж во^но / мол'ода приходит' од свикрухи / с'їдає за ст'іл / с'їдає / своїх друж'ок са^довит' / сп'івайуть' / і сп'івайуть' / і сп'івайуть' / ви^ход'ат' тод'і надв'ір / танц'уйуть' / гул'айуть'* (Хцк) ЦПСГ. У діалектних текстах виявлено такі варіанти слів, які неможливо з'ясувати під час опитування: **ікона** ікона, -и, -и, ж., побут., заст., 'ікона': *у нас у хат'і кру^гом бул'и ікони* л'овкі з рушник^ами / *мама виш'вал'а* (Пщ) ЦЛСГ; **вікона** в'ікона: *с'уди ж у^же ми^не йак вил'а / да на пороз'і в'ікону роздавил'и / кажуть' / і жит' ни буди / а йа*

прижи́ла / йаґби вс'і так жи́ли / і ґарно / і д)ружно ми жи́ли (Брл) ЛПСГ; **и́кона**, и́кона, 'тс': на пе^дредн'ій ст'ін'і по^верх ʋ'ікон / сто́йала ше по^лиц'а / ту́ди / йак стикли хл'іб та про^чах / пок^лали на по^лиц'у хл'іб / **и́кони** ʋис'іли / руши́нки ʋис'іли (Жв) ЦЛСГ; **о́кона**, 'тс': – Ну **о́кони** / руши́нки / бу́ли / – **Окони?** – Да / руши́нки ʋ'ішал'и ж на **о́кони** / кар^тини в'с'ак'і (Лт) ППСГ.

Отже, активізація українського діалектного словникарства має неоціненну роль для збереження й розвитку національної мови та є вагомим внеском у слов'янське мовознавство. Матеріали збірників діалектних текстів є важливим підґрунтям для укладання регіональних словників, оскільки упорядники мають змогу повніше й точніше розкрити семантику лексем, подати докладний опис реалії, яку репрезентує реєстрове слово, виявити регіоналізми, поширені в окремих групах досліджуваних говірок, чи локалізми, засвідчені тільки в одній говірці, об'єктивно представити міжговіркові синоніми й відтінки їхніх значень, різні словотвірні, фонетичні й граматичні варіанти одиниць реєстру в ареальній проєкції. Наведені мікротексти не просто ілюструють тлумачення слова, виконуючи суто лінгвістичну функцію, вони містять етнокультурну інформацію, виявляючи своєрідне бачення реалії діалектоносієм, належним до конкретного періоду історії народу, і характеризуючи її з позицій особистості зі сформованим культурним, соціальним, релігійним світоглядом, що становить перспективу подальших досліджень.

Література

- Аркушин Г. [Arkushyn H.] (2016), *Передмова до другого видання [Peredmova do druhoho vydannia]*, [в:] Г. Аркушин, *Словник західнополіських говірок [Slovnuk zakhidnopoliskykh hovirok]. А–Я*, вид. 2-ге переробл., випр. і доп., Луцьк, с. I–VII.
- Астаф'єва М., Воронич Г. [Astafieva M., Voronich H.] (2014), *Словник гуцульських говірок Річки та Яворова [Slovnuk hutsulskykh hovirok Richky ta Yavorova]*: у 4-х книгах, кн. 1: *Скриптура перша: А–Ж*, Івано-Франківськ.
- Бондар О.І. [Bondar O.I.] (2012), *Розвиток українського діалектного словникарства на початку XXI століття [Rozvytok ukrainskoho dialektnoho slovnukarstva na pochatku XXI stolittia]*, [в:] *Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леонідові Сидоровичу Паламарчукові [Ukrainska i slovianska tлумachna ta perekladna leksykohrafiia. Leonidovi Sydorovychu Palamarchukovi]*, Київ, с. 171–176.
- ГГ, *Гуцульські говірки. Короткий словник [Hutsulski hovirky. Korotkyi slovnuk]*, відп. ред. Я. Закревська [Ya. Zakrevska], Львів 1997.
- ГЗП, *Говірки Західної Полтавщини: збірник діалектних текстів [Hovirky Zakhidnoi Poltavshchyny: zbirnyk dialektnykh tekstiv]*, упор. Г.І. Мартинова [H.I. Martynova], Черкаси 2012.
- Гнатишак Ю. [Hnatyshak Yu.] та ін. (2017), *Слова з Болехова [Slova z Bolekhova]*, Львів.
- Голянич М.І. [Holianych M.I.] (2018), *Мовний портрет села Тюдів. Словник [Movnyi portret sela Tiudiv. Slovnuk]* у 2-х томах, т. 1: *А–М*. Івано-Франківськ.

- ГПК, *Говірки Південної Київщини: збірник діалектних текстів* [Hovirky Pivdennoi Kyivshchynu: zbirnyk dialektnykh tekstiv], упор. Г.І. Мартинова [H.I. Martynova], Черкаси 2008.
- Грицак М.А. [Hrytsak M.A.] (2017), *Матеріали до словника говірок Закарпатської обл.*, [Materialy do slovnyka hovirok Zakarpatskoi obl.], вип. 1: А–Б, ред. П.Ю. Гриценко [P.Yu. Hrytsenko], Київ.
- ГЧ, *Говірки Черкащини: збірник діалектних текстів* [Hovirky Cherkashchynu: zbirnyk dialektnykh tekstiv], упор. Г.І. Мартинова [H.I. Martynova] та ін., Черкаси 2013.
- Коваленко Н.Д. [Kovalenko N.D.] (2019), *Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок* [Frazеolohichnyi slovnyk podilskykh i sumizhnykh hovirok], Кам'янець-Подільський.
- Леснова В. [Liesnova V.] (2013), *Словник оцінних номенів в українських діалектах* [Slovnyk otsinnykh nomeniv v ukrainskykh dialektakh], Луганськ.
- Мартинова Г.І. [Martynova H.I.] (2000), *Лінгвістична географія правобережної Черкащини* [Linhvistychna heohrafiia pravoberezhnoi Cherkashchynu], Черкаси.
- Мартинова Г.І. [Martynova H.I.] (2012), *Специфіка реєстру й тлумачення лексем у словнику середньонадніпрянських говірок* [Spetsyfika reiestru y tлумachennia leksem u slovnyku serednonaddniprianskykh hovirok], [в:] Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леонідові Сидоровичу Паламарчукові [Ukrainska i slovianska tлумachna ta perekladna leksykohrafiia. Leonidovi Sydorovychu Palamarchukovi], Київ, с. 179–180.
- Мартинова Г., Щербина Т. [Martynova H., Shcherbyna T.] (2020), *Словник середньонадніпрянських говірок* [Slovnyk serednonaddniprianskykh hovirok], Черкаси.
- Матеріали 2017, Кузь Г. [Kuz H.] та ін. (2017), *Фразеологізми та паремії Чернівецьчини: матеріали до словника фразеологізмів та паремій Чернівецьчини* [Frazеolohizmy ta paremiі Chernivechchynu: materialy do slovnyka frazeolohizmiv ta paremiі Chernivechchynu], Чернівці.
- Мацюк З. [Matsiuk Z.] (2020), *Говорити як медок варити : словник фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій* [Hovoroty yak medok varyty : slovnyk frazeolohizmiv Zakhidnoho Polissia ta sumizhnykh terytorii], Луцьк.
- МСПГ, *Матеріали до словника подільського говору* [Materialy do slovnyka podil'skoho hovoru], упор. І.В. Гороф'янюк [I.V. Horofianiuk], Вінниця 2021.
- СЗГ, Аркушин Г.Л. [Arkushyn H.L.] (2016), *Словник західнополіських говірок* [Slovnyk zakhidnopoliskykh hovirok], А–Я, вид. 2-ге переробл., випр., доп., Луцьк.
- СЗГСк, Сабадош І. [Sabadosh I.] (2008), *Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району* [Slovnyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu], Ужгород.
- Словник 2018, *Словник українських говірок Бузько-Інгульського межиріччя* [Slovnyk ukrainskykh hovirok Buzko-Inhul'skoho mezhyrichchia]: близько 20 000 діалектизмів, заг. ред. Л.С. Спанатій [L.S. Spanatii]; наук. ред. П.Ю. Гриценко [P.Yu. Hrytsenko], Миколаїв 2018.
- СУСГ1, *Словник українських східнословобожанських говірок* [Slovnyk ukrainskykh skhidnoslobozhanskykh hovirok], ред. К. Глуховцева [K. Hlukhovtseva], Луганськ 2002.
- СУСГ2, *Словник українських східнословобожанських говірок* [Slovnyk ukrainskykh skhidnoslobozhanskykh hovirok], заг. ред. К.Д. Глуховцева, В.В. Леснова [K.D. Hlukhovtseva, V.V. Liesnova], вид. друге зі змін. й допов., Київ 2021.

- Ужченко В., Ужченко Д. [Uzhchenko V., Uzhchenko D.] (2013), *Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу* [*Frazeologichnyi slovnyk skhidnoslobozhanskykh i stepovykh hovirok Donbasu*], вид. 6-е, доповн. і переробл., Луганськ.
- Хобзей Н. [Khobzei N.] (2013), *Слова з гуцульських світів* [*Clova z hutsulskykh svitiv*], [в:] Н. Хобзей, Т. Ястремська, О. Сімович, Г. Дидик-Меуш [N. Khobzei, T. Yastremska, O. Simovych, H. Dudyk-Meush], *Гуцульські світи. Лексикон* [*Hutsulski svity. Leksykon*], Львів, с. 7–14.
- Хобзей Н.В. [Khobzei N.V.] (2015), *Текст і словник: площини перетину* [*Tekst i slovnyk: ploshchynu peretynu*], [в:] *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій* [*Dialekty v synkhronii ta diakhronii: tekst yak dzherelo linhvistychnykh studii*], Київ, с. 332–339.
- Kąś J. (2015-2019), *Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej*, Bukowina Tatrzańska–Kraków–Nowy Sącz.